

УДК 343.627

ЛЕОНОВ Б.Д., доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник Національної академії СБУ.
ORSID: <https://orcid.org/0000-0002-2488-7377>.

ЧУМАК Л.А., кандидат юридичних наук, доцент.

ГРИНЕНКО С.В., національний менеджер проєктів програми “Безпека людини”
Координатора проєктів ОБСЄ в Україні.

ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ СЕКСУАЛЬНІЙ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ДІТЕЙ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ДОСВІД ЄС

Анотація. У статті аналізується досвід ЄС із запобігання сексуальній експлуатації дітей в Інтернеті. Висвітлюються проблеми боротьби з цим явищем у вітчизняному інформаційному просторі. Аналізуються законодавчі ініціативи ЄС у сфері забезпечення діяльності із запобігання сексуальному насильству дітей.

Ключові слова: діти, сексуальна експлуатація, ЄС, мережа Інтернет.

Summary. The article analyzes the EU's experience in preventing the sexual exploitation of children on the Internet. The problems of combating this phenomenon in the domestic information space are highlighted. The legislative initiatives of the EU in the field of ensuring the prevention of child sexual abuse are analyzed.

Keywords: children, sexual exploitation, Internet.

Аннотация. В статье анализируется опыт ЕС в обеспечении предотвращения сексуальной эксплуатации детей в Интернет. Освещаются проблемы борьбы с этим явлением в отечественном информационном пространстве. Анализируются законодательные инициативы ЕС в области обеспечения деятельности по предотвращению сексуального насилия детей.

Ключевые слова: дети, сексуальная эксплуатация, сеть Интернет.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток інформаційних технологій та переваги сучасного цифрового світу обумовили виникнення нових загроз в інформаційній сфері. Однією з таких загроз є поширення практики сексуальної експлуатації дітей в Інтернеті, де продовжує зростати кількість матеріалів, що містять сексуальну експлуатацію дітей. Використання новітніх технологічних форм та засобів в Інтернеті призводить до все більшого залучення злочинцями дітей для виготовлення дитячої порнографії.

Зокрема, у соціальних мережах циркулює близько 12 млн. одиниць контенту, що містять дитячу порнографію. За даними ЮНІФ близько 2 млн. дітей використовують в секс-індустрії щороку. В Інтернеті розміщено більше 1 млн. зображень дітей, над якими вчинене сексуальне насильство. Лише деяких з цих дітей впізнано. Кожні 5 хвилин Internet Watch Foundation знаходить в Інтернеті фото чи відео із сексуальним насильством над дитиною (дитяча порнографія), 40 % з них містять зображення дітей молодше десяти років. Орієнтовна вартість он-лайн-трансляції сексуального насильства над дитиною складає 10-20 євро [1]. Наявні дані про поширеність сексуального насильства щодо дітей в Європі свідчать, що кожна п'ята дитина постраждала від тієї чи іншої форми сексуального насильства, часто з важкими наслідками для її фізичного чи психічного здоров'я і розвитку.

За даними фонду Internet Watch Foundation, Україна посідає 7-ме місце у світі за розповсюдженням дитячої порнографії у всесвітній мережі. За даними Інтерполу, український ринок порнографічної продукції оцінюється у 100 млн. доларів на рік [2].

Особливість сексуального насильства над дітьми в Інтернеті полягає в тому, що матеріали із насиллям залишаються в цій мережі та транслюються по всьому світу.

Результати аналізу наукових публікацій. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти боротьби з сексуальною експлуатацією дітей стали предметом дослідження таких вітчизняних вчених, як К.Б. Левченко, І.М. Трубавіна [3], І.А. Нестерова [4], О.В. Іваненко, О.В. Швед [5] та ін.

Вагомий внесок у дослідження сексуальної експлуатації дітей в Інтернеті зробили зарубіжні вчені – М.О. Брайєн, М. Сето [6; 8], Дж. Вуд [8], М.Тейлор [7], Р. Хансон [6], М. Ді Майо [9] та інші.

У дослідженнях зарубіжних дослідників з питань сексуальної експлуатації дітей основна увага приділялася матеріалам, пов'язаним із сексуальною експлуатацією дітей чи різним правопорушенням володіння, поширення або виготовлення таких матеріалів [6; 7] з використанням нових технологій для входження в довіру до дитини з метою її розбещення, сексуального домагання або шантажу [8, с. 320]. Відомо, що випадки входження в довіру до дитини з метою її розбещення та сексуального домагання з використанням мережі Інтернет, мають значні відмінності за своїми формами. Як правило, сексуальна експлуатація дитини в мережі Інтернет відповідає різним складам кримінальних правопорушень, зокрема, таким як входження в довіру дитини з метою розбещення (“трумінг”) та сексуальний примус і шантаж дорослих, а також пов'язаним кримінальним правопорушенням, які визначаються в різний спосіб у законодавствах зарубіжних держав [10]. Це ускладнює розуміння цього злочинного явища, що спричиняє труднощі, пов'язані не лише зі збором фактичних даних, але й з визначенням того, який правоохоронний орган (або його підрозділ) має забезпечувати запобігання сексуальній експлуатації дітей в Інтернеті [9].

Безумовно, ці чинники негативно впливають на формування стратегії запобігання сексуальній експлуатації дітей в Інтернеті. Одним із основних чинників, який обмежує здатність оцінювати справжню сутність явища сексуального примусу та шантажу дітей через мережу Інтернет, є відсутність спільних підходів державного та приватного сектору у запобіганні цьому негативному явищу.

Метою статті є обґрунтування національної стратегії запобігання сексуальній експлуатації дітей в мережі Інтернет на базі аналізу позитивного досвіду ЄС.

Виклад основного матеріалу. Сексуальне насильство над дітьми як поняття відбиває весь спектр емпіричної реальності, коли дитина використовується як об'єкт задоволення сексуальних потреб дорослого, і включає фізичне, вербальне або психічне насильство, навіть у випадках, коли дитина не є об'єктом безпосереднього контакту [5]. Таке насильство залишається серйозною транснаціональною проблемою для більшості країн світу. Багато інституцій, у т.ч. міжнародних, залучено до діяльності із запобігання онлайн насильству дітей.

Одним з майданчиків обміну досвідом і вироблення спільних рішень для розв'язання цієї проблеми є Глобальний саміт проти сексуальної експлуатації дітей онлайн в Аддис-Абебі (Ефіопія), який організовано WeProtect у партнерстві з Африканським Союзом та Урядом Великої Британії [11].

Цікавими є дослідження Національного центру з питань зникнення та експлуатації дітей (NCMEC) мотивації правопорушників, використання ними методів соціальної інженерії та маніпулятивної тактики з метою налагодження більш індивідуальних взаємин [12] та індивідуальної профілактики.

Важливість профілактики для ефективного зниження кількості випадків сексуального насильства та сексуальної експлуатації дітей підкреслюється й в

ініціативах ЄС. У 2007 році Рада Європи прийняла Конвенцію про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального зловживання [1].

Проте розвиток “культури профілактики” цього явища на рівні ЄС продовжується, і практичні підходи у цій сфері країн-членів мають значні відмінності [13].

Узгодженню різних підходів сприяють зусилля представників Європейської багатодисциплінарної платформи для боротьби із сексуальною експлуатацією дітей (Child Sexual Exploitation European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats (EMPACT-Cyber-CSE), які у 2016 році підготували звіт, де міститься інформація про факти реагування правоохоронних органів та використання спеціальних знань з розслідування згаданих інцидентів [13].

В свою чергу, Європол вже п'ятий рік поспіль продовжує готувати звіти з оцінкою небезпеки організованої злочинності в Інтернеті, необхідної для розробки стратегій боротьби із нею. Одним із найбільших викликів, перерахованих у новому звіті, є сексуальна експлуатація дітей в Інтернеті. У звіті зазначається, що в Інтернеті продовжує зростати кількість матеріалів, що містять сексуальну експлуатацію дітей [14].

Україна з 2012 року є стороною Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція). У своєму першому звіті з виконання Конвенції Лансаротський комітет закликав Україну узгодити своє законодавство з вимогами конвенції із забезпеченням того, що інтереси дитини стоятимуть на першому місці в розслідуваннях і кримінальних провадженнях, пов'язаних із сексуальною експлуатацією та сексуальним насильством над дітьми [15, с. 14].

Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, зокрема, передбачено, що кожна держава, що підписала цю Конвенцію, вживає необхідних законодавчих заходів для:

1) забезпечення криміналізації за:

надання доступу до дитячої порнографії за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, володіння дитячою порнографією, вербування дітей для участі в порнографічних виставах або спонукання дитини до участі в таких виставах; примушування дитини до участі в порнографічних виставах або отримання користі від цього чи іншого використання дитини із цією метою; свідоме відвідування порнографічних вистав, у яких залучено дітей (ч. 1 ст. 21);

умисне спонукання дитини, спостерігати за сексуальним насильством або діяльністю сексуального характеру, навіть якщо вона не бере в цьому участі (ст. 22);

умисну пропозицію, зроблену дорослою людиною за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, зустрітися з дитиною для скоєння проти неї одного з правопорушень, передбачених цією Конвенцією (ст. 23);

2) забезпечення спеціалізації осіб, підрозділів та служб, що займаються розслідуваннями у сфері боротьби із сексуальною експлуатацією та сексуальним насильством стосовно дітей, або забезпечує навчання відповідних працівників для цих цілей. Такі підрозділи або служби забезпечуються відповідним фінансуванням (ст. 34 Конвенції);

3) забезпечення можливості навчання всіх осіб, яких залучено до провадження, зокрема суддів, прокурорів та адвокатів, з питань, що стосуються прав дитини й сексуальної експлуатації та сексуального насильства стосовно дітей (ст. 36 Конвенції) [16].

Деякі з цих положень певною мірою відображені в законодавстві України та враховані у правозастосовній практиці правоохоронних органів.

У зв'язку з ратифікацією цієї Конвенції Законом України від 14.03.18 р. № 2334-VIII “Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від

сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації” встановлено мінімальний вік статевого повноліття, уточнено коло осіб, які є суб’єктами злочину, передбаченого ст. 155 “Статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку”, ст. 156 “Розбещення неповнолітніх” КК України (у ч. 2 ст. 155 КК України замість кваліфікуючої ознаки “вчинення батьком, матір’ю, особою, яка їх замінює” передбачено нову кваліфікуючу ознаку “вчинення близькими родичами або членами сім’ї, особою, на яку покладено обов’язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього, або якщо вони спричинили безплідність чи інші тяжкі наслідки”), а також доповнено ст. 302 “Створення або утримання місць розпусти і звідництва”) КК України такою кваліфікуючою ознакою, як “вчинення із залученням малолітньої дитини” [17].

Водночас, незважаючи на вжиті заходи, в Україні діяльність із запобігання сексуальному насильству в мережі Інтернет не можна визнати достатньою й такою, що відповідає міжнародним стандартам та стандартам Ради Європи.

Недосконалість нормативно-правової бази України у сфері захисту дітей від сексуальної експлуатації була визначена Ланцаротським комітетом у його першому звіті від 4 грудня 2015 року щодо виконання державами Ланцаротської конвенції. За результатами дослідження, проведеного у 2019 році в рамках проекту “Покладемо край онлайній сексуальній експлуатації та насильству стосовно дітей у Європі” під егідою Департаменту захисту прав дитини Директорату протидії дискримінації Ради Європи, напрацьовані зміни до законів України, що у разі прийняття дозволять наблизити українське законодавство до європейських стандартів.

Такі зміни містяться у законопроекті “Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства” (реєстр. № 3055 від 11.02.20 р.), який, зокрема, передбачає встановити кримінальну відповідальність за: вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (нова редакція ст. 155 КК України), домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1 КК України), свідоме одержання доступу, придбання, володіння, виготовлення або розповсюдження дитячої порнографії (ст. 301-1), проведення та відвідування видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи (ст. 301-2 КК України) [18]. На думку фахівців ГНЕУ Апарату Голови Верховної Ради України законопроект потребує, зокрема, суттєвого доопрацювання у частині криміналізації окремих різновидів злочинної поведінки щодо дитини, а також перегляду у бік пом’якшення санкцій запропонованих ст. 301-1, 301-2 КК України [19].

У 2018 році в Україні здійснено Техніко-економічне обґрунтування тестування моделі Barnahus, основними критеріями якої визначено: 1) судово-медичні допити експерти проводять відповідно до протоколу, що ґрунтується на доказах; 2) достовірність заяв дитини забезпечують відповідні заходи згідно з принципами “належного судочинства”; 3) доступність медичного обстеження для судово-медичної експертизи, а також забезпечення фізичного благополуччя та відновлення дитини; 4) психологічна підтримка та короткотермінові й довготермінові терапевтичні послуги для травмованої дитини та членів сім’ї й опікунів, що не вчиняли насильства; 5) проведення оцінки потреб у захисті жертви та потенційних братів та сестер у сім’ї [20, с. 13].

Ця модель ґрунтується на європейських стандартах якості Barnahus, основна мета яких полягає у забезпеченні діяльності спільної операційної та організаційної структури, яку заохочують на практиці (перешкоджаючи повторному травмуванню з одночасним гарантуванням достовірних свідчень для суду), та в дотриманні прав дітей на захист від усіх форм сексуальної експлуатації. Основний загальний висновок з досліджень в

Україні зводиться до того, що існують обмежені правові і політичні бар'єри для практики відповідно до загальних наскрізних принципів та стандартів. За результатами дослідження визнано, що відсутність достатніх фінансових та кадрових ресурсів для захисту дітей є основною проблемою в Україні [20, с. 28].

З метою привернення увагу до потреби криміналізації грумінгу (підготовку дитини до сексуального насильства, що мотивується бажанням використати її для сексуального задоволення), зберігання та перегляду матеріалів, що зображують сексуальні насильства над дітьми, розробки спрощеного механізму блокування, видалення таких матеріалів хостерами та Інтернет провайдерами, у Верховній Раді України 4 лютого 2020 р. відкрито виставку “Захист дітей в Інтернеті від сексуального насильства” з експонатами, на яких зображені реальні приклади листування дітей зі злочинцями, які змушували їх надсилати інтимні фото та вступати з ними в “доросле” он-лайн-спілкування. З'явився також сайт з інформацією про захист дітей від сексуального насильства в Інтернеті, де міститься рекомендації, як дітям захиститися від сексуального насильства – Stop SEXтинг, а також функціонує “Лінія повідомлення” щодо видалення та блокування такого контенту [2].

Слід згадати й деякі ініціативи Уряду в цьому напрямку. Так, постановою Кабінету Міністрів України “Про реалізацію експериментального проекту із створення “єдиного входу” опрацювання звернень громадян та запитів на публічну інформацію” від 27.11.19 р. № 972 передбачено визначити та впровадити технічні рішення, необхідні для реалізації експериментального проекту із створення “єдиного входу” опрацювання звернень громадян, запитів на публічну інформацію, звернень та повідомлень про/або від осіб, які постраждали від торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства стосовно дітей, або про загрозу вчинення такого насильства [21].

На думку експертів з питань сексуальної експлуатації дітей, доцільною є реалізація заходів в рамках системи повідомлень і підтримки із залученням представників різних секторів. Механізми мають використовувати системний підхід у формі перехресних повідомлень за участі різних сторін з урахуванням заохочень повідомлень про підозру в сексуальній експлуатації або сексуальному насильстві [10]. Вбачається, що реалізація такого механізму зумовлює необхідність навчання співробітників кіберполіції заходам з ідентифікації жертв сексуальної експлуатації та запобігання проявам такої експлуатації в мережі Інтернет, а також оснащення їх відповідним технічним обладнанням.

Останні дослідження з питань профілактики сексуального насильства проти дітей в мережі Інтернет свідчать про те, що визначення пріоритетів втручання і профілактики в цій сфері має базуватися на мультидисциплінарному підході з урахуванням медичних аспектів, коли всі причетні зацікавлені сторони стандартизують свою діяльність з чіткими та узгодженими основними цілями та завданнями [22].

Як свідчить досвід ЄС, при реалізації профілактичних програм, які спрямовані проти небезпечних видів поведінки, таких як “секстинг” (інтимне спілкування за допомогою листування або телефонних розмов), вони не сприймаються молоддю, якщо їх погано представлено. Профілактичні програми можуть стати підґрунтям і надавати матеріали для ефективного навчання, але їх необхідно інтегрувати в ширший освітній контекст із належними рівнями обговорення та подальшої підтримки для молодих людей. Що стосується проблеми сексуального насильства та сексуальної експлуатації дітей, існує потреба в розвитку освітніх програм, які враховують, що правопорушення інколи трапляються, і приділяють більше уваги реагуванню на них та врахуванню почуттів жертви [10].

З 1995 року Рада Європи бере активну участь у низці ініціатив, спрямованих на допомогу Україні в її інтеграції до єдиного європейського правового простору. У Плані дій Ради Європи для України на 2018 – 2021 роки зазначається, що Рада Європи надасть допомогу в розробленні комплексної національної стратегії захисту дітей від насильства, особливо сексуального насильства, а також у формуванні в Україні дружнього до дітей та гендерно чуйного механізму міжвідомчого реагування на випадки сексуального насильства над дітьми. Запроваджуватимуться заходи з підвищення спроможності фахівців надавати захист потерпілим і свідкам сексуального насильства, а також методи підвищення інформованості та профілактики в боротьбі зі сексуальним насильством над дітьми в Україні [15].

За результатами вжитих заходів очікується забезпечення узгодження нормативно-правових актів України у сфері прав людини з європейськими стандартами; удосконалення спроможності відповідних національних інстанцій звітувати про випадки дискримінації та проводити ефективне розслідування [15].

На нашу думку, проблема, що розглядається, може бути ефективно вирішена в цілому за підтримки ініціатив, що сприяють комплексному підходу, ключовими елементами якого є: 1) просвітницька робота; 2) юридична профілактика.

Перша включає освітню роботу з різними категоріями населення: з дітьми – шляхом висвітлення спеціальних тем на уроках правознавства та основ життєдіяльності людини; з батьками та спеціалістами.

Друга – юридичний аспект профілактики сексуальної експлуатації дитини включає тріаду: а) розвиток правової бази захисту дітей від злочинних посягань, б) правозастосування і практичну діяльність правоохоронних органів; в) правову освіту населення з питань захисту дітей [5].

Серед основних питань, що стосуються боротьби з сексуальною експлуатацією дітей в Інтернеті, на національному рівні виділяються: державно-приватна взаємодія; співпраця з громадянським суспільством у сфері забезпечення боротьби з сексуальною експлуатацією дітей в Інтернеті; посилення технічного та науково-технічного потенціалу підрозділів кіберполіції; взаємодія кіберполіції з питань кібербезпеки та боротьби з сексуальною експлуатацією дітей в Інтернеті з державними органами, науковими установами, навчальними закладами, громадськими об'єднаннями, представниками Інтернет, телеком та ІТ індустрії; співробітництво у цій сфері з іноземними державами, їх правоохоронними органами і спеціальними службами, а також з міжнародними організаціями, які здійснюють боротьбу з сексуальною експлуатацією дітей в кіберпросторі; контроль за законністю заходів із забезпечення боротьби з сексуальною експлуатацією дітей в Інтернеті; визначення масштабу он-лайн-насильства над дітьми в Україні, практичне застосування національного законодавства про захист дітей від усіх форм сексуальної експлуатації та насильства в Інтернеті, розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із сексуальною експлуатацією дітей в Інтернеті, робота з правопорушниками.

Висновки.

В Україні існує потреба в розробленні комплексної національної стратегії захисту дітей від сексуального насильства, на базі якої слід сформулювати ефективні профілактичні програми, зміст яких з урахуванням досвіду країн ЄС має поєднувати різні види втручання з використанням різноманітних методик. Профілактичні програми, які допомагають захистити дітей від небезпеки в середовищі мережі Інтернет, доцільно включати до складу національних шкільних програм.

В рамках відповідної програми основними пріоритетами мають стати: підвищення спроможності фахівців надавати захист потерпілим і свідкам сексуального насильства; підвищення інформованості та удосконалення профілактики сексуального насильства над дітьми в Україні. Особливу увагу слід звертати на роботу з дітьми, які перебувають у вразливих ситуаціях, зокрема тими, хто постраждав від конфлікту, та дітьми під опікою.

Запобігання сексуальній експлуатації дітей в Інтернеті передбачає вирішення завдань: належного оснащення персоналу кіберполіції інструментами і керівництвом з реагування на злочини, пов'язані із сексуальною експлуатацією дітей в Інтернеті; навчання співробітників поліції, як діяти під час запобігання або розслідування злочинів цієї категорії, розширення можливостей суб'єктів державного та приватного сектору у належній ідентифікації жертв сексуальної експлуатації; надання допомоги дітям, які (імовірно або фактично) стали жертвами сексуальної експлуатації, забезпечення отримання дітьми інформації про ризик сексуальної експлуатації та сексуального насильства, а також про засоби самозахисту; створення служби телефонної допомоги або допомоги в мережі Інтернет для надання порад абонентам; реалізація (під регулярним контролем) заходів втручання, спрямованих на запобігання злочинам сексуального характеру щодо дітей; впровадження захисних програм підтримки жертв та їхніх сімей; надання таким жертвам медичної та термінової психологічної допомоги.

У заходах з реалізації цієї програми необхідно приділити увагу тому, який вплив на правопорушення, що пов'язані із сексуальним примусом і шантажем, має власна поведінка дітей і молодих людей в мережі Інтернет з визначенням ризику та вразливості в їхній поведінці, що уможлиблюють сексуальний примус та шантаж в мережі Інтернет.

За результатами доопрацювання законопроекту "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства" (реєстр. № 3055 від 11.02.20 р.) доцільно внести відповідні зміни до КК України, реалізація яких наблизить українське законодавство до міжнародних стандартів забезпечення захисту дитини від сексуальної експлуатації та насильства, дозволить Україні виконати свої міжнародні зобов'язання за Ланцаротською конвенцією.

Використана література

1. Про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Конвенція Ради Європи від 2007 р. URL: <https://www.rm.coe.int/1680471b54> (дата звернення: 01.03.2020).
2. У Верховній Раді відкрилася виставка, присвячена захисту дітей від сексуального насильства в Інтернеті. URL: http://www.komit.rada.gov.ua/news/main_news/povidomlen/73527.html (дата звернення: 01.03.2020).
3. Система захисту дітей від жорсткого поводження: навч.-метод. посібн. / за ред. К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної. Київ: Держсоцслужба, 2005. 396 с.
4. Нестерова І.А. Вчинення злочинів, пов'язаних із сексуальною експлуатацією неповнолітніх у туристичному бізнесі: причини, шляхи подолання. *Адвокат*. 2011. № 12 (135). С. 46-49.
5. Швед О.В. Сексуальна експлуатація неповнолітніх як соціальне явище: тенденції і шляхи профілактики: автореф. дис. ... канд. соціол. наук: спец. 22.00.04. Харків, 2006.
6. Seto, M. C., Hanson, R. K., Babchishin, K.M. Contact sexual offending by men with online sexual offenses, *Sexual Abuse. Journal of Research and Treatment*. 2010. Vol. 23. P. 124-145.
7. Taylor, M. and Quayle, E. Internet sexual offending. *The Cambridge handbook of forensic psychology*. Brown, J. M. E., Campbell, E. A. E. Cambridge University Press, New York, 2010. P. 520-526.

8. Seto, M.C., Wood, J.M., Babchishin, K.M., Flynn, S. Online solicitation offenders are different from child pornography offenders and lower risk contact sexual offenders. *Law and Human Behavior*. 2012. Vol. 6. № 4. P. 320.
9. Ді Майо, М.А. Первинна ідентифікація дітей-жертв торгівлі людьми. Київ, 2012. 88 с. URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine/93270?download=true> (дата звернення: 01.03.2020).
10. Сексуальний примус та шантаж через мережу Інтернет як вид злочину проти дітей: точка зору правоохоронців. URL: <http://www.europol.europa.eu> (дата звернення: 01.03.2020).
11. Мінцифра обговорила зі світовими лідерами в Ефіопії боротьбу проти сексуальної експлуатації дітей он-лайн. URL: <https://www.thedigital.gov.ua/news/mintsifra-obgovorila-zi-svito-vimi-liderami-v-efiopii-borotbu-proti-seksualnoi-ekspluatatsii-ditey-onlayn> (дата звернення: 01.03.2020).
12. Центр NCMES, 2016. URL: <http://www.missingkids.org/sextortion> (дата звернення: 01.03.2020).
13. Combating sexual abuse of children. Directive 2011/93/EU. European Implementation Assessment. URL: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/598614/EPRS_STU%282017%29598614_EN.pdf (дата звернення: 01.03.2020).
14. Європол: нові тенденції он-лайн-злочинності. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/europol-cyber-crime/29496631.html> (дата звернення: 01.03.2020).
15. План дій для України на 2018 – 2021 рр. URL: <https://www.rm.coe.int/coe-action-plan-for-ukraine-2018-2021-ukr/1680925bec> (дата звернення: 01.03.2020).
16. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Закон України від 20.06.12 р. № 4988-VI. URL: https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927 (дата звернення: 01.03.2020).
17. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації: Закон України від 14.03.18 р. № 2334-VIII. URL: <https://www.zaxid.net/news> (дата звернення: 01.03.2020).
18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської Конвенції): проект закону України. URL: http://www.w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68122 (дата звернення: 25.03.2020).
19. Висновок ГНЕУ Апарату Голови Верховної Ради України від 16.03.2020 на проект закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської Конвенції). URL: http://www.w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68122 (дата звернення: 25.03.2020).
20. Захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства. Техніко-економічне обґрунтування тестування моделі Barnahus в Україні від 01.01.18 р. URL: <https://www.rm.coe.int/cvavgu-jan2018-5-ua-web/16807874dc> (дата звернення: 01.03.2020).
21. Про реалізацію експериментального проекту із створення “єдиного входу” опрацювання звернень громадян та запитів на публічну інформацію: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.11.19 р. № 972. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/972-2019-%D0%BF> (дата звернення: 01.03.2020).
22. EU Child Online Safety Project – Enhancing police and industry practice. URL: http://www.mdx.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0017/250163/ISEC-report-FINAL.pdf (дата звернення: 01.03.2020).

~~~~~ * * * ~~~~~